PROTECȚIA DREPTURILOR OMULUI ÎN REGIUNILE SECESIONISTE

Carolina CAZACIUC
master în drept
https://orcid.org/0009-0008-2179-2103
carolinacazaciuc@gmail.com

Rezumat. Regiunile secesioniste reprezintă o provocare complexă pentru protecția drepturilor omului, în special în contexte unde suveranitatea statului este contestată, iar mecanismele internaționale de monitorizare sunt limitate. Articolul examinează situația respectării și protejării drepturilor fundamentale ale omului în regiunile secesioniste prin prisma celor patru criterii esențiale: accesibilitate, acceptabilitate, disponibilitate și calitate (A2DQ). Analiza se concentrează în special pe regiuni precum Transnistria, oferind o perspectivă comparativă între standardele internaționale și realitățile locale. Sunt evaluate principalele provocări întâlnite de către cetățeni în accesarea justiției, serviciilor sociale, libertăților fundamentale și protecției împotriva abuzurilor. Studiul pune în lumină lipsa unui cadru juridic coerent, influența politică excesivă și absența unor garanții instituționale solide. Prin utilizarea unor surse academice și rapoarte ale organizațiilor internaționale, se conturează o imagine echilibrată a limitelor actuale și a potențialelor direcții de acțiune pentru îmbunătățirea protecției drepturilor omului în aceste teritorii.
Cuvinte-cheie: regimuri secesioniste, drepturile omului, accesibilitate, disponibilitate, acceptabilitate, calitate

HUMAN RIGHTS PROTECTION IN SECESSIONIST REGIONS

Abstract. Secessionist regions represent a complex challenge for human rights protection, particularly in contexts where state sovereignty represent a dispute and international monitoring mechanisms are limited. This article examines the situation of human rights protection in secessionist territories through the lens of four essential criteria: accessibility, acceptability, availability, and quality (AAAQ). The analysis focuses primarily on regions such as Transnistria Region, offering a comparative perspective between international standards and local realities. Key challenges are assessed, including citizens' access to justice, social services, fundamental freedoms, and protection from abuses. The study highlights the absence of a coherent legal framework, excessive political interference, and lack of strong institutional guarantees. Drawing on academic sources and reports from international organizations, the article presents a balanced overview of the current limitations and explores possible pathways for improving human rights protection in these contested regions.
Keywords: secessionist regimes, human rights, accessibility, availability, acceptability, quality

Introducere

Protecția universală a drepturilor omului constituie un principiu fundamental de drept internațional, recunoscut și garantat printr-o serie de instrumente internaționale. Totuși, aplicarea efectivă a acestor standarde devine problematică în regiunile secesioniste, acolo unde autoritatea statului suveran este contestată, iar entitățile *de facto* nu sunt recunoscute în plan internațional. În astfel de contexte, respectarea drepturilor fundamentale devine incertă, iar cetățenii sunt adesea privați de accesul la justiție, servicii publice sau mijloace eficiente de apărare împotriva abuzurilor.

Acest articol își propune să analizeze problema protecției drepturilor omului în regiunile secesioniste prin prisma celor patru criterii de evaluare consacrate de organismele internaționale: accesibilitate, acceptabilitate, disponibilitate și calitate. Accentul este pus în special pe regiunea transnistreană, studiată ca studiu de caz, fără a ignora contextul mai larg al altor regiuni similare. Cercetarea problemei protecției drepturilor omului în regiunile secesioniste este deosebit de relevantă pentru Republica Moldova, având în vedere existența unui teritoriu nereglementat din punct de vedere juridic și politic – regiunea transnistreană. Aceasta reprezintă un caz emblematic de „vid legal" în care drepturile fundamentale ale omului pot fi încălcate fără mecanisme reale de remediere. Pentru

autoritățile constituționale ale Republicii Moldova, înțelegerea profundă a gradului real de protecție a acestor drepturi în regiunea de est este esențială pentru elaborarea de politici coerente, incluzive și conforme cu angajamentele internaționale ale statului.

La nivel european și internațional, studiul contribuie la dezvoltarea unei perspective comparate asupra regiunilor secesioniste care funcționează în afara cadrului juridic recunoscut (precum Abhazia, Osetia de Sud, Nagorno-Karabah, Donbas sau Crimeea). Cercetarea aduce o valoare adăugată prin aplicarea modelului A2DQ (accesibilitate, acceptabilitate, disponibilitate, calitate) – un instrument conceptual promovat de ONU și OMS – într-un context juridic și geopolitic tensionat. Astfel, rezultatele pot fi utilizate de organizații internaționale, instituții europene și organizații neguvernamentale care monitorizează respectarea drepturilor omului în zone de conflict, contribuind la formularea de strategii mai eficiente de intervenție, monitorizare și dialog.

Lucrarea urmărește să evidențieze carențele și particularitățile acestui fenomen dintr-o perspectivă juridică și instituțională, oferind totodată o analiză comparativă între standardele internaționale în materie de drepturi ale omului și realitățile existente în aceste teritorii necontrolate de guvernele legitime.

Metodologie. Prezenta cercetare se bazează pe o analiză calitativă, având la bază metode de documentare și interpretare juridică și politologică. Studiul utilizează modelul celor patru criterii – accesibilitate, acceptabilitate, disponibilitate și calitate (A2DQ) – consacrat de Organizația Mondială a Sănătății și adaptat ulterior pentru evaluarea serviciilor publice și a mecanismelor de protecție a drepturilor omului. Acest cadru permite o analiză sistematică a funcționării instituțiilor de facto din regiunile secesioniste și a gradului în care acestea oferă garanții minime pentru respectarea drepturilor fundamentale.

Pentru studiu de caz a fost aleasă regiunea transnistreană a Republicii Moldova, datorită specificului său geopolitic și a importanței în contextul european al conflictelor înghețate. Cercetarea se bazează pe o varietate de surse: tratate internaționale (Convenția Europeană a Drepturilor Omului, Pactul Internațional privind Drepturile Civile și Politice), rapoarte ale organizațiilor neguvernamentale și interguvernamentale (Amnesty International, Human Rights Watch, OSCE, ONU), studii academice, precum și reglementările aplicabile în regiunea transnistreană.

Prin această metodologie, se urmărește identificarea unor disfuncționalități sistemice, lacune juridice și provocări practice cu care se confruntă populația din regiuni secesioniste în exercitarea drepturilor lor, în comparație cu standardele internaționale recunoscute

Rezultatele cercetării. Cercetarea evidențiază că, în regiunile secesioniste, mecanismele de protecție a drepturilor omului sunt profund afectate de lipsa recunoașterii internaționale, controlul politic autoritar și izolarea instituțională. Aceste condiții generează un context în care protecția eficientă a drepturilor fundamentale este grav compromisă din perspectiva accesibilității, acceptabilității, disponibilității și calității serviciilor.

În Transnistria, mecanismele juridice și administrative funcționează în afara cadrului constituțional al Republicii Moldova. Sistemul judiciar nerecunoscut, lipsa instituțiilor naționale de drept, precum și absența unei cooperări reale cu mecanismele internaționale — cum sunt Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) sau Comitetul pentru Prevenirea Torturii (CPT) — contribuie la o izolare normativă și instituțională profundă. Raportul ECMI arată că cetățenii din entitățile nerecunoscute, inclusiv Transnistria, se confruntă cu un „dublu obstacol” cauzat de lipsa instituțiilor recunoscute și refuzul cooperării cu organismele internaționale [5, p. 9].

Accesul la justiție este limitat nu doar prin bariere geografice și instituționale, ci și prin obstacole lingvistice, lipsa recunoașterii documentelor oficiale sau restricții de circulație. Potrivit profesorului

Rainer Hofmann, „regiunile nerecunoscute sunt marcate de un vid normativ și instituțional care limitează drastic accesul cetățenilor la mecanisme eficiente de remediere" [6, p. 138]. În același timp, expertul Alexandru Postica subliniază că lipsa accesului real la justiție compromite nu doar drepturile individuale, ci și legitimitatea unui proces de reintegrare bazat pe valori europene [11, p. 2]. Jurisprudența CtEDO, în special cauza *Ilascu și alții c. Moldova și Rusia* (2004), confirmă că regiunile secesioniste nu sunt zone de vid juridic, iar responsabilitatea pentru respectarea drepturilor revine nu doar autorităților *de facto*, ci și statelor implicate, indiferent de nivelul de control exercitat. Curtea a reiterat că absența accesului efectiv la justiție, detenția arbitrară și tortura reprezintă încălcări grave ale drepturilor fundamentale, chiar și în contextul unui conflict înghețat [2, §§ 312-318].

Acceptabilitatea acestor mecanisme este, de asemenea, redusă, având în vedere că autoritățile de facto impun politici care nu reflectă pluralismul și diversitatea societății. Sistemul educațional și presa sunt supuse cenzurii, iar minoritățile lingvistice și culturale se confruntă cu restricții în păstrarea identității proprii. Conform OSCE, libertatea de exprimare și accesul la informație sunt adesea încălcate, afectând în mod direct acceptabilitatea regimului politic și juridic impus (OSCE, 2023). Acceptabilitatea serviciilor de educație și cultură a fost analizată în cauza *Catan și alții c. Moldova și Rusia* (2012), unde Curtea a constatat că interdicția asupra utilizării limbii române în școli încalcă dreptul la educație și libertatea culturală. Astfel de practici limitează acceptabilitatea instituțiilor și accentuează marginalizarea comunităților etnice [1, § 144].

În ceea ce privește disponibilitatea serviciilor, autoritățile de facto au instituit structuri proprii – instanțe, forțe de ordine, administrație – care însă nu au legitimitate și nu beneficiază de supraveghere internațională. Lipsa unui Ombudsman independent, lipsa accesului la mecanismele Republicii Moldova și refuzul cooperării cu instituțiile europene conduc la o disponibilitate iluzorie, în care instituțiile există formal, dar nu oferă protecție efectivă.

Calitatea serviciilor oferite este, la rândul său, deficitară. Lipsa transparenței, controlul politic, corupția sistemică și nivelul redus de pregătire profesională a personalului afectează profund funcționarea sistemului. Hotărârile judecătorești nu sunt publice, iar acuzațiile de detenții arbitrare și tratamente inumane rămân neinvestigate. Toate acestea sunt incompatibile cu standardele drepturilor internaționale ale omului, subliniind caracterul formal și ineficient al sistemului existent. În cauza *Mozer c. Republica Moldova și Rusia* (2016), CtEDO a accentuat că lipsa unor mecanisme eficiente de protecție și imposibilitatea exercitării drepturilor procedurale fundamentale constituie o încălcare a Convenției Europene, indiferent de nerecunoașterea internațională a regiunii. Această jurisprudență sprijină ideea conform căreia calitatea și accesibilitatea sistemelor de justiție din regiunile secesioniste sunt profund compromise [3 § 173].

În pofida acestor constrângeri, există mecanisme legale interne care pot contribui la protejarea drepturilor omului chiar și în regimuri nerecunoscute. Pozițiile exprimate de Ombudsmanul European [9] subliniază rolul instituțiilor naționale independente în garantarea drepturilor fundamentale. În discursul „*Ombudsmen as human rights protection mechanisms*", se afirmă că Ombudsmanul este un „mecanism complementar instanțelor judecătorești" în asigurarea accesului la dreptate.

Oficiul Avocatului Poporului din Republica Moldova a trimis scrisori oficiale către ONU și Consiliul Europei [8], solicitând stabilirea unui mecanism de monitorizare în Transnistria. Deși accesul în regiune este blocat, Legea nr. 52/2014 [8], împreună cu Principiile de la Paris [10], oferă Ombudsmanului instrumente de acțiune chiar și în medii ostile: emiterea de rapoarte, colectarea de probe indirecte, colaborarea cu ONG-uri și sesizarea organismelor internaționale. Astfel, responsabilitatea protecției drepturilor nu revine doar actorilor internaționali – instituțiile naționale au nu doar dreptul, ci și obligația de a interveni.

În consecință, regiunile secesioniste precum Transnistria prezintă deficiențe grave și interconectate la nivelul accesibilității, acceptabilității, disponibilității și calității mecanismelor de protecție a drepturilor omului. Doar o abordare integrată, care implică atât actorii internaționali, cât și instituțiile naționale, poate duce la îmbunătățirea reală a situației populației aflate în aceste teritorii.

Concluzii. Analiza protecției drepturilor omului în regiunile secesioniste prin prisma celor patru criterii – accesibilitate, acceptabilitate, disponibilitate și calitate – relevă o serie de deficiențe structurale și funcționale care afectează în mod direct siguranța juridică și demnitatea umană a cetățenilor din aceste teritorii. Regiunile precum Transnistria funcționează într-un vid de legitimitate internațională, unde normele și garanțiile dreptului internațional ale drepturilor omului sunt aplicate selectiv sau complet ignorate.

Accesul limitat la mecanisme externe de protecție, lipsa unei justiții independente, absența controlului democratic și slaba calitate a serviciilor publice transformă aceste regiuni în spații de vulnerabilitate extremă. În lipsa unei recunoașteri internaționale și a cooperării cu organismele specializate, instituțiile de facto nu sunt trase la răspundere pentru încălcările comise.

Pentru îmbunătățirea situației, este esențială implicarea mai activă a comunității internaționale, consolidarea dialogului dintre autoritățile constituționale și populația din regiuni, precum și promovarea unor soluții juridice flexibile care să asigure protecția drepturilor omului indiferent de statutul politic al teritoriului. Cercetarea viitoare ar trebui să includă perspective comparative cu alte regiuni similare (Abhazia, Osetia de Sud, Nagorno-Karabah) și să exploreze instrumentele internaționale emergente care pot fi utilizate pentru a asigura respectarea drepturilor fundamentale în teritorii necontrolate de guvernele legitime.

Referințe bibliografice

1. Cauza *Catan și alții c. Moldova și Rusia*, Hotărârea CtEDO din 19 octombrie 2012, cererea nr. 43370/04.
2. Cauza *Ilascu și alții c. Moldova și Rusia*, Hotărârea CtEDO din 8 iulie 2004, cererea nr. 48787/99.
3. Cauza *Mozer c. Republica Moldova și Rusia*, CtEDO Hotărârea din 23 februarie 2016, cererea nr. 11138/10.
4. Comitetul ONU pentru Drepturile Economice, Sociale și Culturale, *Comentariul general nr. 3: Natura obligațiilor statelor părți*, E/1991/23.
5. European Centre for Minority Issues, *Unrecognized Entities and Minority Rights: Legal Frameworks and Challenges*, Raport de cercetare, 2021, p. 9.
6. Hofmann, Rainer, *Human Rights in De Facto Regimes: Legal Void or Overlapping Normativities?*, în: *European Yearbook of Minority Issues*, vol. 19, 2020, p. 138.
7. Legea nr. 52 din 03.04.2014 privind Avocatul Poporului (Ombudsmanul), Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 110-114, art. 260.
8. Oficiul Avocatului Poporului din Republica Moldova, *Scrisori adresate ONU și Consiliului Europei privind necesitatea unui mecanism special de monitorizare a drepturilor omului în regiunea transnistreană*, 2022. https://ombudsman.md/avocatul-poporului-a-adresat-scrisori-oficiale-secretarului-general-al-onu-si-comisarei-pentru-drepturilor-omului-din-cadrul-coe-privind-instituirea-unui-mecanism-special-de-monitorizare-a-drepturilor/
9. Ombudsmanul European, *Ombudsmen as Human Rights Protection Mechanisms*, discurs public, 2021. https://www.ombudsman.europa.eu/da/event/en/397
10. Organizația Națiunilor Unite, *Principiile de la Paris privind statutul instituțiilor naționale pentru promovarea și protecția drepturilor omului*, Rezoluția 48/134, 20 decembrie 1993.
11. Postica, Alexandru, *Interviu pentru Promo-LEX: Accesul la justiție în regiunea transnistreană*, Publicația Promo-LEX, 2023, p. 2.